

Şəfa VƏLİ

ÖZÜNÜN OLMADIĞI YERLƏRİ OXUCUNUN ƏLİNDƏN TUTUB GƏZDİRƏN...

Bu günlərdə “Puaro”ya adətkərdə olmuşam. Hər axşam bir seriyasına baxıram və “Aqata nənəmin” məntiqinin çox yox (artıq tamah baş yarar, deyib atalar), heç olmasa 10-15%-inin mənə miras qalmasını elə yana-yana arzulayıram ki...

Və ilk dəfədir ki, son bir ayda barmaqla sayılası “planlı” günlər yaşayıram: nahara qədər yazmaq, şama qədər oxumaq, yatanadək “Puaro”ya baxmaq... Mən gecələr pəncərənin qarşısında durub havanı ciyərlərimə çəkən adamam. Puaro isə düşünür: “Gecə hamı şər işlərlə məşğul olur, bu işlər havaya da şər qatır”. Gecəni sevdiyimi inkar eləməyə macal tapmamış, dan yerinin gözəlliyini anladan cümlələri oxudum...

Qulu Ağsəsin “Nabran novellası” kitabındaki “On üç şəkilli pyes”ində Fred deyir: *“Bilirsinizmi, dan yeri niyə gözəldir? Ona görə yox ki, səhər açılır. Ona görə ki, hələ pis adamlar yuxudan oyanmayıblar, nəfəslərini havaya qatmayıblar, hələ qarğış olunmayıb, hələ padşahlar fərman verməyib, hələ baş kəsilməyib, hələ biri yeyib, biri baxmayıb”*.

Qulu Ağsəsi azdan-çoxdan tanıyıram, zara-fət deyil, kitabını iki dəfə oxudum; başdan-ayağa, ayaqdan-başa... Ona görə bilirəm ki, bu düşüncələr onun özünüdü...

Pyesin doqquzuncu şəklində Qulu Ağsəs deyir ki, ay bəndə, fəlsəfəni geyindir idrakına, göndər qladiator meydanına, ya sənin idrakına verər Allah, ya mənim... Yox, o, bu sözləri qələminə də pıçıldamayıb, sadəcə, döyüş cəngisi çalıb, yazıb ki, Fred *“Ağdamı Allah sayan yurdsuz mömin”*dir..

Qulu Ağsəsin yazılarının çoxu “keçi cıdırı altındaki dağdağarı ilan vuran ili” yazılıb. Onların yaşı bəlli deyil: yollara, küçələrə, əllərə, eynək şüşələrinə yazılan yazıların altına tarix qoyulmaz!

“Kamança dərdin vətənidir”

Kiçik cümləyə durğu işarəsi qoya bilmirəm; sual işarəsini yaraşar bu cümlənin sonuna, nidamı, üç nöqtəmi? O qədər gözəl cümlədir ki, “al da yaraşar, şal da” deyib özümü sudan quru çıxartmağa cəhd edirəm. Amma “Dörd sim” adlı yazısında Qulu Ağsəs “İslanmışı yağmurdan qorxudur”: *“Adamlar sintezator istəyir,*

dərdlərini azdırmaq istəyirlər.” Görəsən, Habil Əliyevin dizinə baş qoyub ağlayan kamança hamının dərdrini anlaya bilərdimi? Eşitmişəm, deyirlər ki, guya bütün dərddilər eyni dildə ağlayır (Babilə daş qoyanın adı daşda da qalmayıb, çox şükür!).

“Nabran novellası”nda Qulu Ağsəs yolunu azan ehtimalları bir yerə yığmağa, onları sahmanlamağa çalışır. Amma gözəlliyə hamının yanaşdığı kimi yanaşmır. Mən heç, mən də sözə qurban gedənlərdənəm, heç olmasa siz deyin, kim gözəlliyi belə anlada bilərdi: *“Dəniz Nabrandə əclafcasına gözəldi”*. Nə? Yaxşı eşitmirəm, bir az bərkdən deyin! Necə yəni hamı?! İnanmıram! Hər həzin şeirdə bir vəhşilik olduğunu da, hər gözəllikdə bir əclaflığın özünü gizlətdiyini də anlamağın Qulu Ağsəs metodu var. Yoxsa bütün yazılar “Ulduz”un qapısından utanıb bacasından içəri dürtülməzdi. Elə özünü pəncərə çərçivələrinə döyü-döyü qalardı... Qulu Ağsəs metodunda birçə kəlmə sözdəki yazı ehtirasını kəşf etmək var. Ona görə hamı ürəklidir üzü “Ulduz”a...

“Nabran novellası”nda yazarın ədəbi tərəfi yadından çıxıb, qumun altında qalıb. Burada o, heyretini ən ibtidai üsulla ifadə edən insandır. Alim, filosof kimi düşündüyü adamın əslində beş baş inəyini otaran “adi mujik” olduğunu anlayanda deyir: *“Lənət şeytana, (inanmayana da üstəlik!)”*

Bir dəfə Çinarə Ömray yazmışdı: “Qulu Ağsəs adamın üzünə gülə-gülə səhvlərini elə deyir ki, evə çatanda anlayırsan onun səni ağ yuyub qara sərdiyini”. Yazıları da belədi. Oxuyub bitirirsən, gözünü yumub oxuduğundan aldığı zövqü yaşayırsan. Bir sutkadan sonra qəfil nəsə beyninin içində zıncırov kimi çalınır, yazını açıb təzədən oxuyursan, başa düşürsən ki, Qulu Ağsəs səni “şillələyir”, “yumruqlayır”, lap elə “üzünə tüpürür”... Məsələn, “Qaynaqçı” adlı yazısında yazıb: *“Bizim əvvəlimiz təbiət olub, ağsaqqal, TƏBİƏT. Ancaq indi özümüzü ota, ağaca, itə, qurda oxşatmağa utanırıq. Ona görə insandan özgə hər şeyə bənzəyirik...”* Şükür kərəminə, İlahi! Nə yaxşı Qulu Ağsəs “təpik vurmağı” özünə sığışdırmır! Yoxsa hər yazıdan sonra xəstəxanalıq olardım! Bir axşam qəzeti də xəbər başlığı çıxarardı:

“Qulu Ağsəsin yazıları daha bir oxucunun ürəyinə, hisslərinə xəsarət yetirib!”

Özü də bu hünəri onu Yaradandan alıb. Yoxsa *“Yazı Allahın payıdı”* deməzdi. Qulu Ağsəs heç vaxt yalan danışmır. Kiməsə dolayı söz desə, bu, onun növbəti yazı manevidir, bilin ki, həmin dolayı söz yaxında bir yazıda cilvələncək...

Gəncə Dövlət Universitetinin qarşısında Zəhra xalanın köşkünə tanımayan yoxdur. Bir dəfə oradan bir qəzet aldım, oxuya-oxuya Mirəli Qaşqay küçəsinə buruldum. Bir də gördüm səs gəlir. Qəzeti aşağı saldım ki, iki gəncəli qaçaq qabağını kəsib:

– Xanım, bura Avropa-zad deyil e, küçədə qəzet oxuyursunuz! Bura Gəncədi!

O qaçaqların yarıheyret, yarıtəhdid yağın baxışlarını unuda bilmirəm... Yəni qəzet Azərbaycanda bu cür rəftar görür. Mətbuatın halına acıyan Qulu Ağsəs “Nabrannamə”də yazır: *“Burada qəzeti qarpızın altına sərmək üçün satırlar, oxumaq üçün yox...”*

Və belə bir vaxtda qəzet sahibi olmaq, qəzet çıxarmaq bir yana qalsın, o qəzeti oxutdurmağı bacarmaq əsl qəhrəmanlıqdır. Qulu Ağsəsin təbirincə desək, “Qapısı açıq Məcid” öz yaradıcılığını qurban verməklə mətbuatın milli qəhrəmanları sırasına adını yaza bilib. Qulu Ağsəs: *“Nərimanov” metrostansiyasının yaylı qapıları “525-ci qəzet”in redaktorunun kabinetinə açılır* – deyir. Mən isə əlavə edirəm: “Rayondan üzü “Gənc ədiblər məktəbi”nə doğru yol alan hər bir qələm sevdalısının soluğunu aldığı bulaq başıdır Rəşad Məcidin AYB-dəki otağının açıq qapısı...”

“Pamukun portreti”ndən danışarkən Qulu Ağsəsin niyə qaravəlli janrını xatırladığını anlayıram. Elə bizim ədəbi mühitdə də Pamuka münasibət bir az “qara”, bir az “vəli”dir.

Hiss edirəm ki, Qulu müəllim haqda saatlarla danışa bilərəm. Amma onun haqqında yazmaq üçün söz qıtlığı yaşayıram. Çingiz Əlioğlu Qulu Ağsəsin sözlü portretini çəkib bitirib, mənə bir cizgilik kəlmə saxlamayıb: *“...Onun ruhu candan uzun müddət kənarında yaşayıb və işıqlı dünyaya da tənindən xeyli əfzəl gəlib, bir xoşbəxt doğuşdan sonra tapışb-qovuşublar gerçəkdə...”* Portretin çərçivəsini də

“Nabran novellası” kitabının əvvəlində Xalq yazıçısı Mövlud Süleymanlı yazıb: *“İnana bilmirəm ki, gözlüyü zəif gördüyünə görə taxır; aqlım kəsmir, deyirəm, yaqın, ona görə taxır ki, şüşələrin arxasından ətrafa özü istədiyi kimi diqqət edə bilsin”*.

Mənə qalır ancaq Qulu Ağsəsin yazı masasından, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin pilləkənində dayanıb əlində çıqqıldatdığı yaylı qələmindən yazmaq. Elə yazmaq istəyirdim ki, gördüm Qulu Ağsəs AYB-nin qapısından girib-çıxanları gözaltılayıb, onların yerişindən-duruşundan nə yazdığını oxuyur. Qələmi çiqqıltısı ilə onun ürəyindən keçənləri təsdiq edir: *“Qabaq ədəbiyyata gələnlər siftə sol ayaqlarını atıb içəri keçirdilər... İndi “sol” gəlirlər. Amma gedəndə sağ getmirlər: ya dəli olurlar, ya da içki düşkünü...”* Eynəyi də dinc durmur, taqqıltıyla yerə düşür. Onun da xatırlatmaq istədiyi var: *“Puşkin rus dilini yaradıb. ...ən böyük xidməti danışq dilindən yazı dili düzəltməyidi. Azərbaycan ədəbiyyatında hərə bir “dildə” yazır...”* Bu dəfə yuxarıdan-düz AYB-nin dördüncü mərtəbəsindən səs gəlir; kiçik, qara çanta özünü söykəndiyi stulun çiyindən aşağı atır: tapp-tarapp... Qulu Ağsəs pillələri iki-iki düşür, çantasının harayına çatmaq istəyir. “Natəvan” klubunun qarşısında dönüş edərkən çantanın səsi gəlir qulağına: *“AYB-də bir topa yazarla görüşəndən sonra qayıdıb bir şairdən ötrü darıxmaq çətin olur...”* Özünü otağının qapısına çatdıranda dayanır. İçəridən gələn səsləri dinşəyir. Nə eşitsə yaxşıdı?! Otağındakı əşyalar hamısı dilə gəlib, hamısı Qulu Ağsəs dilində danışır:

– ...Dünyada nəsrin oxucusu var, amma şeirin oxucusu yoxdu. Şeirin oxucusu şairdi.

– ...mənim açarım hamıya və hər qapıya düşür...

– ...mənim nəslimin yazıları Göydəkinin Yerdəkilərin işlərinə baxıb köks ötürməyi kimi bir şeydi...

– ...Yaxşı ki, düşüncə var, insan təsəvvürünün imkanları hüdudsuzdu.

– ...Yazı-özünün olmadığı yerləri oxucunun əlindən tutub qarış-qarış gəzdirməkdi... Yazı-xilas yollarından biridir...

Qulu Ağsəs “özünə bir ağız layla” deyən adamdı, o, “Yuğ” teatrına havalanmaqdan ötrü gedir, Xanəmirə verdiyi müsahibədə: *“Hərdən mənə elə gəlir ki, əlimdə qələm, gözümdə eynək doğulmuşam...”* – deyir. Ədəbiyyatın həyatın qayəsi olduğunu anladığına peşman deyil, yenə də qabağına çıxan bütün gənc şairlərə demək istəyir: *“Bala, çörəyə aparın yol üzünəşağı gedir, haqqa aparın yol üzüyuxarı...”* Bilirəm, bu sözləri heç kim onun dilindən eşitməyib. Yazdım axı, o, bunları demir, demək istəyir.

Kitabların halına da öz üsulu ilə yanır Qulu Ağsəs: *“İndi çoxları avtoqrafi oxuyur, kitabı yox”*. “Həyat akademiki” yazısında isə eynəyi də, qələmi də, yazı masası da susur onun, bu dəfə barmaqları üsyan edir... Sadəcə, əliylə divara Ağdamın yollarını cızır... Axı *“məğlub kişilərin sözü olmur”*...

“Kişilərin intiharı, qadınların “can sevdası”nı seçdiyi” bir dünya əvvəldən də vardı, amma yaşı AĞSƏS-in yaşına çatmaz! “Başlanğıcda Söz vardı” axı, “Söz İlahi varlıq idi” axı. “Söz can olub aramızda yaşayanda” isə biz gözümüzü bağlayıb ağızımızı açmamışdıq... Elə buna görə də ölüncə ölümün elçisi olur insan...

“Sumqayıta gedən yollar həm də Sabir Yusifoğluna aparır” – deyir Qulu Ağsəs. Özümə söz vermişdim, susacağam, amma bar verməsin barmaqlarım, götürüb mesaj yazıb Qulu Ağsəsə... Yazıb: *“Bəs Ağdama, Abdal-Gülablıya gedən yolun səmtin mənə kim göstərəcək?”*

“Çox da salıb dünyanı eynəyi gözdən, nolar”, mən yenə də Qulu Ağsəsin mesajıma verəcəyi o cavabı gözləyirəm... Ki, qabağa düşsə, yolu əlinə ala, deyə, gəl ey, şeirlərini götür gəl, Abdal-Gülablıya gedirəm!